

Զապել Եսայան

Դեպի Կիլիկիա

Շոգենավը կտաներ մեզ դեպի Կիլիկիո նավահանգիստը, և այն վերջին գիշերը որ կանցկացնենք Միջերկրականի մեջ, զիս արհավիրքով, կանխակալ սարսափով կլցնեն: Հետզհետե քանի կմտենայինք աղետի սեմին, իրականությունը կխուսափեր կարծես իմ հասկացողութենես ու չէինք կարող անկեղծորեն հավատալ, թե վաղն առավոտ Մերսին պիտի հասնինք. Ադանա... Կիլիկիա...: Շաբաթներե ի վեր այդ անունները կկարդային մեր ուղեղին մեկ անկյունը, հոն՝ արյունոտ վերք մը կար, որու դաշիլը ցավագին սարսուռով մը կցնցեր Էությունդ:

Գաղջ և հեշտավետ մթնոլորտ մը կպարտրեր մեզ. աստղագարդ երկնքի տակ Միջերկրականը կվետվետեր իր մութ կապույտ ալիքներով, որոնք մեղմորեն կօրորեին շոգենավն առանց զայն ցնցելու: Բնության պայծառ և անհեղիժ գեղեցկության ու մեր միտքերը տանջող մտածումներուն մեջ այնպիսի հակասություն մը կար, որ տպավորություններս կերթևեկեին մեկեն մյուսը՝ առանց պահ մը կանգ առնելու, և ասիկա այնքան հոգնեցուցիչ կդառնար, որ գրեթե ֆիզիկական ցավ կպատճառեր:

Աղետին կուրծքին մեջ իսկ մխրճվելու գաղափարը տխրագին անհամբերություն մը կպատճառեր մեզի ու թեև լուռ, կպտտեինք մինչև ուշ ատեն շոգենավին կամրջակին վրա՝ առանց իրարու մեր զգացումները հաղորդելու՝ համոզված էի, որ նույն տենդոտ հետաքրքրությունը գրաված էր ամենուն միտքերը: Հոն կային թուրքեր ու հայեր. Պատրիարքական երկրորդ պատվիրակությունը և պատերազմական Բ Ատյանի անդամները կճամփորդեին նույն շոգենավով.

կային նաև վնասված վաճառականներ, արկածյալներու ազգականներ, որոնք ավերակներու վրա կփութային աչքովնին հաստատելու համեմատությունը:

Մինչև ուշ ատեն մնացինք կամրջակին վրա: Կեսգիշերն անցած էր: Վարը՝ երրորդներու վրաններեն երբեմն կլավեին սրտագին հառաչանքներ, վերը շոգենավին լուսավորության ծառայող լապտերներու տժգույն ցուլքին մեջ կտեսնվեր երբեմն հայ կրոնավորի մը սև գտակը . գինվորականներ խմբովին կպտտեին, ու երբ ինձի կմոտիկնային՝ կցկտուր բառեր կհասնեին ականջիս.

— Քանի Մերսինի կմոտիկնանք, սիրտ կայրի անբացատրելի ցավով մը:

Վարեն՝ ճամփորդի մը հառաչանքը կարծես կպատասխաներ այս խորհրդածության:

Երբ առանձնացա իմ խցիկիս մեջ, հետզհետե ավելի ուժգնությամբ վաղվան հայտնվելիք իրականության դողովը պաշարվեցա: Կարծես մինչև այն ատեն ինձի անձանոթ լույսով մը բոցավառված էր իմ ներքին էությունս, որ փոխանակ պայծառությամբ երևան բերելու և ձևակերպելու բոլոր մտածումներս, ընդհակառակը, միգապատ շփոթության մը մեջ կխառնակեր զանոնք, ու բոլոր այս տենդագին տրտմության մեջ մեկ պատկեր մը թեև պատատոտուն՝ բայց համառորեն կվերադառնար հիշողությանս:

Երկու ամիս առաջ, Կարմիր Խաչի ընկերուհիներ և ընկերներ կմեկնեին Կալաթան: Առաջինները...: Հարատև անձրև մը կուլար քաղաքին վրա: Ստամբուլը ծածկված էր գորշագույն և խոնավ մեգի մը մեջ և անսահմանելի տխրություն մը կարտաշնչվեր ամեն բանե. մեր ետևը քարափի սրճարաններեն տարփավետ և մելամաղձոտ երգեր կերկերաձայն կբարձրանային՝ ցավի ուժգին և հեծեծող աղաղակներու պես: Ամենքս ալ տժգույն էինք մեռելներու նման և իզուր կջանայինք ժպտիլ մեկնողներուն: Նավակը կբացվեր... մայր մը կար հոն, ճակատը կճերմկեր հետզհետե հեռավորության մեջ, ու մեր քով իր դեռատի աղջիկը ջղաձգորեն կժպտեր՝ ուզելով ծածկել իր մատղաշ հոգիին բոլոր չարչարանքը: Այդ դարչագույն մեգին մեջ ճերմկող և անհետացող մոր ճակատը, այդ քարափի սրճարաններեն դուրս խուժող հեծեծագին եղանակները, անձրևին մրմունջն անգութ և հեշտավետ ոստանին վրա, իրարու հետ խառնված այնպիսի

գգացումով մը կվերացնեն հոգիս, որ գլխու պտույտ կպատճառեր ու ծունկներս կթոտենին: Վերադարձին ամենքս ալ մտամփոփ և տրտում էինք, ու ես կտեսնեի կարմիր մղձավանջի մը մեջ հրդեհված քաղաքը, հեռավոր փախստականները, սգավոր և նախատված աղջիկները, ու կախադաններ, կախադաններ...

Ու ինչ-որ հեռավոր մղձավանջ մըն էր այն օրը, այսօր, քանի մը ժամ ետքը, իմ մթնոլորտս պիտի կազմեր...

Շոգենավը կկենար: Անմիջապես բարձրացա կամրջակին վրա: Կկարծեի, թե առաջինը պիտի ըլլամ, բոլորն ալ հոն էին սակայն: Հիվանդագին տժգնություն մը կար ամենուն դեմքերուն վրա ու քնատութենե մարած աչքեր կգգուշանային իրարու հանդիպելու: Զինվորականները խումբ մը կկազմեն մեկ կողմ ու երկա՛ր, վհատած աչքերով կնայեին Մերսինի վրա: Պատվիրակության կրոնավոր անդամներեն մեկը, իր սև թավիշե գտակին ներքև ճերմկած դեմքը կդարձներ Կիլիկիո, ու վշտագին ծամածռությունները կխորշումեին գինքը:

Նույն միջոցին նավեր կփութային դեպի մեզ, զինվորականները կաճապարեին իջնալու. խուսափուկ նայվածքներով կանցնեն մեր դիմացն ու տխրությամբ ու արագորեն կբարևենին, քայլերնին անհաստատ էր ու կարծես շվարած, սուրերուն ձայնը կքաշքշեր գետնին վրա: Այդ թուպեին դժվար էր որոշել որ իրե՛նք թե մենք ավելի դժբախտ կգգայինք ինքզինքնիս:

Մերսին մեր դիմացն էր: Տափարակ և կապտորակ հողի տարածությունը կհեռանար մինչև մշուշապատ լեռներու շղթան, արարչալույսին գույներու բազմազան երանգավորում մը կծածաներ հույլորեն այդ գեղջկական պարզության վրա: Անգամ մըն ալ աղետին մղձավանջը կհեռանար իմ մտքես և կուզեի ժպտիլ այդ արեգնավետ երկնքին...: Բայց ահավասիկ պատվիրակությանը պատրաստ կսպասեր, և նավերը կմոտիկնային. անձկալի ու մռայլ դեմքեր կնայեին մեզի, կորոնեն ու ամեն բան կնթներ իմ մեջս...:

Կրոնականները, հանդիսավոր և ծանր երևույթով, կարծես հուղարկավորության մը կպատրաստվեին: Մեր ամենուս տժգնությունը կավելնար, սիրտս բռնված էր անսահման վշտի մը մեջ ու երակներս կսառեին կարծես:

Եկեր էին մեզի դիմավորելու անոնք, որ տեսած էին ամեն բան... հրդեհե, սուրե փախած էին ոմանք, իրենց աչքերուն մեջ բոցերուն ելևէջը կպարեր, ու հիշատակներու դառնությունը շփոթ արագություն մը կուտար իրենց խոսքերուն...: Այդ քանի մը վայրկյանին մեջ շատ բան պատմեցին ու շատ բան ըսին մեզի, ու հակառակ մեր անսահման հուսահատության՝ մեր խոսքերն անիմաստ լավատեսությամբ մը լեցուն կթվեին իրենց: Գլուխսին կշարժեին ու կըսեին.

- Ինչպես հայտնի է, որ դեռ շոգենավին վրա կգտնվիք:

Երբ Մերսին ուր դրինք, տպավորությունս շատ որոշ էր: Կարծես մեռելի մը տան սեննն ներս կմտնեինք, մարդիկ մեզ կընդունեին լոին տխրությունով մը. ձեռքերնիս կսեղմեին ու կանցնեին, ու դեռ ո՞վ գիտե ի՞նչ մը կար օտարոտի մեր վրա, որ հաղորդակցության չէին մտնար ու ամրապնդված իրենց վշտին մեջ՝ մեկ կողմ կկենային ու կնայեին մեզի արցունքոտ աչքերով:

Պանդուկը, ուր իջևանեցանք, լեցուն էր ամեն աստիճանե փախստականներով. հոն գտանք նաև Վեհափառը, որուն ներկայացանք անմիջապես: Ամբողջ օրը կարծես մղձավանջային երագի մը մեջեն տեսա անցուդարձը սևազգեստ կիներու - առաջին գոհերեն մեկուն ընտանիքի անդամները - ու լաց ու կոծն արկածյալներու, որբերու և այրիներու, որոնց վիշտը կհրահրվեր մեր երևույթեն:

Շեռկյալ օրը պիտի մեկնեինք Ադանա՝... պիտի ըլայինք ավերակներու մեջ. խելահեղորեն կմտածեի այդ բանին ու այն գիշերն ալ անքուն ու սրտատրոփ հսկեցի վշտիս վրա:

Չիշերը գով էր, ծովին լայն տարածութենեն խոնավությունը կբարձրանար, կսավառներ քնած քաղաքին վրա: Ալիքներուն մոնչյունը կօրորեր իմ մտահոգությունս, մինչ անընդհատ, ամրաքայլ ուղտերու քարավանների կանցնեին ճամփուն վրայեն՝ իրենց ելևէջող շարժումները նշանակելով բոժոժներու հնչյուններով: